

- ния (на материале художественной прозы и публицистики). Дис...докт. филол.н.–К., 1992.–398с.
34. Chomsky N. Bare phrase structure.– Cambridge (Mass.), 1994.
  35. Кубрякова Е.С., Демьянков В.З. и др. Краткий словарь когнитивных терминов.– М.: Фил. фак. МГУ, 1997.– С.126–140.
  36. Акмалдинова А.Н. Коммуникативная сущность глагольных сочетаний в предложении современного английского языка. Дис...канд. филол.н.: 10.02.04.– К., 1977.– 204с.
  37. Залевская А.А. Введение в психолингвистику.– М.: Рос. Гос. Гум. Ун–т, 1999.– С.247–266.
  38. Методы логических исследований. (Сб)/ АН СССР, ин–т философии; (Отв. Ред. З.Н. Микеладзе).– Тбилиси: Мецниереба, 1987.– 151с. и др.
  39. Оказ Л.С. Функциональные особенности конструкторов крымскотатарского предложения// Ученые записки ТНУ.– Т. 18(57).– №3А.– Симферополь, 2005.– С.25–32.
  40. Оказ Л.С. Материалы спецкурса по синтаксису крымскотатарского языка «Сложное предложение»: Учебное пособие/ Науч. Ред. А. Меметов.– Симферополь: ТНУ, 2002.– С.17–19, 44–51.
  41. Золотова Г.А. и др. Коммуникативная грамматика русского языка.– М.: МГУ, 1998.– С. 373.
  42. Ганиев Ф.А. Способы действия глаголов в татарском языке.– Казань: «дом печати, 2003.– С.148–149.
  43. Оказ Л.С. Порядок и основные функции слов в крымскотатарском предложении// Україна–Туреччина: минуле, сучасне та майбутнє/ Збірник наукових праць.– Упорядник: Туранли Ф.Г.: Денеб, 2004.– С.397–401

Чернікова Л.Ф.

ПРО СУЧАСНІ КРИМСЬКОТАТАРСЬКІ ІМЕНА

Сучасні кримськотатарські антропоніми (імена, прізвиська, прізвища) відобразили у собі багатовікову історію народу та його мову. Усі кримськотатарські імена за походженням можна поділити таким чином:

- 1) імена, що збереглися з давніх доісламських часів;
- 2) імена іраномовного походження;
- 3) імена, що ввійшли з ісламською релігією;
- 4) імена, що ввійшли після 1917 р.

Давні кримськотатарські – тюрські імена протягом багатьох років існували паралельно з іраномовними та арабськими іменами. Багато з них розповсюджені і в наш час, наприклад: Арслан, Болат, Бектемир, Беядер, Атіля та ін.

Поряд з цими власне тюрськими іменами у кримських татар зустрічаються імена, що залишилися від античних та середньовікових греків (Аніт, Аріс, Майє, Фейє...), що жили у Криму і пізніше брали участь в етногенезі кримськотатарського народу.

У I тисячолітті нашої ери в Криму мешкали іраномовні племена, які були асимільовані тюрськомовним населенням Криму, в результаті відбувся вплив на їх мову, в тому числі і на антропонімію. Із імен, які ввійшли в той період, а також декілька пізніше під впливом персидської літератури особистих імен можна відзначити такі як: Ділявер, Сервер, Шаїн, Сердар, Діляра, Гуль нар, Гулізар, Ніяр, Пакізе, Шадіє та ін.

З прийняттям кримськими татарами ісламу починається розповсюдження арабських імен, які мали релігійний характер. Особисті імена, що були утворені за допомогою ісламської релігії можна розподілити так:

а) імена та епітети Аллаха; пророка пророка Мухаммеда та імамів: Абдураман, Абдуреїм, Мухаммед, Мустафа, Емін, Мемет, Амет, Асан, Касим;

б) імена пророків іудейсько-християнського світу: Едем, Еюп, Ібраїм, Юсуф, Сулейман, Якуб, Ільяс, Ідріс, Зекер'я, Ісмаїл;

в) імена, що давалися за назвою місяців арабського лунного календаря: Рамазан, Ереджеп, Муарем, Сефер;

г) найчисленніша група особистих імен, утворена від слів арабської мови: Енвер, Емір, Аріф, Едіп, Ваджип, Сабрі, Джеміль, Кадир, Басир, Ведут, Найле, Халіде, Сафіє...

Складні арабські імена ввійшли в кримськотатарську мову, в основному, у скороченій формі, наприклад: Аблязіз замість Абдулазіз, Абла замість Абдулла і т.д.

Особисті імена, що ввійшли в кримськотатарську мову після 1917 року також можна відокремити на декілька груп:

а) іншомовні, в основному західноєвропейські імена: Еміль, Ервін, Артур, Ернест; Ельвіра, Ельміра, Сусанна, Евеліна, Еліза і т.д.;

б) традиційно російські імена зустрічаються в основному при змішаних шлюбах: Таміла, Сергій, Зоя, Ельвіна, Алла та ін.

в) імена інших народів, наприклад: Арсен, Алішер, Дільбар та ін.

г) імена, що були утворені на честь Леніна та Маркса, деякі мають компоненти кримськотатарської мови: Ленур, Ленмар, Марлен, Вілер, Леніяр, Лензіє та ін.

Новонародженим давали завжди імена їх пращурів, близьких родичів, а також найбільш поважних людей. Досить широке розповсюдження мають імена національних героїв і видатних громадських діячів кримських татар, таких як Алім (на честь Аліма Азамат оглу – народного героя, борця проти експлуататорів), Ісмаїл (на честь Ісмаїла Гаспринського – видатного просвітника, видавця першої кримськотатарської газети «Терджиман»), Арзи (на честь героїні легенди, яка була символом любові до своєї Батьківщини), Аліме (на честь Аліме Абденпанової – легендарної розвідниці, яка була закатована німецькими фашиста-

ми), Аметхан (на честь Аметхана Султана, відомого радянського льотчика-аса, двічі Героя Радянського Союзу).

Досить часто зустрічається характерний для тюрських народів давній звичай давати дітям імена, що починаються на одну й ту ж літеру. Наприклад: Айше, Аліє, Асіє, Сайде, Сайме, Саніє тощо. Співзвучність початкових або кінцевих частин імені дитини з іменем її старших братів та сестер, або з іменем батька й матері також має великий вплив на вибір того або іншого імені. Ім'я хлопчика в основному буває співзвучне з іменем старшого брата: Енвер-Сервер, Рустем-Руслан, Білял-Джелал, Амет-Мемет, Айдер-Ескандер і т.д. Ім'я дівчинки досить часто буває співзвучне з іменем старшої сестри. Наприклад: Гуляра-Діляра-Ніяра, Ханіє-Шаніє-Леніє і т.д.

Для надання імені близнюкам користуються традиційними іменами. Хлопчиків-близнюків, як правило, називають Амет-Мемет, Асан-Усеїн, дівчаток-близнюків Айше-Фатма, Хатідже-Халіде. Якщо близнюки хлопчик і дівчинка, їх зазвичай називають Ділявер-Діляра, Наріман-Наріє, Найль-Найле.

Багато особистих імен у кримськотатарській мові мають парні форми. Певна частина їх запозичена у готовому вигляді з арабської та персидської мов, інша частина виникла у кримськотатарській мові. Жіночі імена у таких формах утворені приєднанням афіксів – е або а до чоловічих імен, наприклад: Алі-Аліє, Сабрі-Сабріє, Усні-Усніє тощо.

Інколи зустрічаються випадки утворення чоловічих імен із жіночих, наприклад: Зарем із Зарема, Ельмір із Ельміра, Ельвір із Ельвіра.

У кримськотатарській антропонімії є також декілька зменшено-пестливих форм, що вживаються як самостійні імена, наприклад: Меміш замість Мемет, Ібріш замість Ібраїм, Умуш замість Уміє.

Сучасні кримськотатарські прізвища етимологічно можуть бути поділені на такі групи:

1. Прізвища, що походять до етнічності. Як відомо, Крим є одним з місць досить раннього поселення людини. На його території у різні часи засвідчено близько 40 етносів. (А.В.Суперанська, 1987), більшість з яких в тій чи іншій мірі взяли участь в етногенезі кримських татар. До цієї групи можна віднести такі прізвища: Татар-татарин, Черкез-черкес, Тюрк-турок, Кумуков-кумик, Гуд-гот, Ногаєв-ногаєць, Уланов-алан, Гурджи-грузин, Урум-грек та ін.

До особливої підгрупи можна виділити прізвища, в основу яких лягли геноніми, тобто назва родів: Чагар, Дадоєв, Кангієв, Куба, Чаган, Караманов, Данда, Баїм, Бараш та ін. Інколи зустрічаються прізвищні імена інших народів. Наприклад, грецькі: Кантакузін, Барба, Паралам, Дук; російські: Молочников, Черняєв, Ламповщиков.

2. Прізвища, пов'язані з місцем народження. Утворені за допомогою приєднання до топонімів форматів –ли, –лі, –ський, –ська. Наприклад: Керменчиклі, Яшлавський, Тайчанська та ін.

3. Прізвища, що позначають старі соціально-політичні поняття: Мурахас – член ханського Дивана (Ради), Кадиев – мусульманський суддя, Чауш – пристав, Устабаши – цеховий майстер.

4. Прізвища, що характеризують зовнішній вигляд або характер людини: Чалбаш-сивоголовий, Сокуров-сліпий, Чалик-швидкий, Ювашев-тихий та ін.

5. Прізвища, що означають різні професії. Демирджи – коваль, Пенірджи – сиророб, Куюмджи – ювелір тощо.

6. Прізвища, що походять від імен. Серед них можна виділити декілька груп: а) кримськотатарський тип надає лише особисте ім'я, або особисте ім'я та слово «оглу» – син, або кизи – дочка, наприклад: Мамут, Ібріш, Хаялі, Асан-кизи, Курт-оглу; б) російський тип, утворені шляхом приєднання до особистого імені формантів –ов (–ова), –єв(–єва), наприклад: Бекіров, Куртсеїтова, Джемієв, Велієва; в) персидський тип, утворений за допомогою слова «заде» – прашур зустрічається рідко: Чобан-заде, Емір-заде, Лятіф-заде; г) прізвища з суфіксом –ич: Велич, Касич, Балич, характерні для Білорусі, Польщі та західних областей Росії.

Аналіз кримськотатарських прізвищ показує, що прізвища мешканців степового Криму декілька відрізняються від прізвищ Південного берега та гірського Криму, що пов'язано, на наш погляд, з етногенезом кримських татар. Серед уроженців степового Криму зустрічаються складні прізвища (Менбазієв, Бекмамбетов, Шейхалієв) набагато частіше. Прізвища уроженців Південного берега та гірського Криму утворені в основному від прізвищ і відрізняються лаконічністю, звучністю: Юрдам, Куну, Дук, Гуту, Маву, Сарі...

Джерела та література

1. Гафуров А.Г. Лев и кипарис (о восточных именах). – М.: Изд-во «Наука», 1971.
2. Усеинов С. Крымскотатарские имена. Справочник. – Симферополь, 1992.
3. Кайбуллаев Ш. Крымскотатарские имена. Происхождение и значение. – Симферополь, 1992.